నిజానికి కవి యెవరు?

శ్రీమతి వేముగంటి సాపాయమ్మగారు

సామంత, మంత్రి, పురోహిత, కవి, గాయక వైతాళిక ప్రభృతులతోడను, సుహృజ్జనానీకముతోడను రాజసభ కిటకిటలాడుచుండెను. ఎల్లరు నుచితాసనములనుపవిష్టులైరి. నూతనాగతుడగు కవి కవిత్వమును విననందఱు కౌతూహలమానమానసులై రాజురాక కెదురుచూచుచుండిరి. సౌమ్య వినమ్రభావమున నిరువది సంవత్సరముల సుందరయువకుడు సింహాసనమున కొకరెుడ నిలిచియుండెను. మధ్య వయస్కుడగు నాస్థాన కవి యుచితాసనమున గూరుచుండి, మధ్యమధ్య యువకునిదెస కొక తీక్ష్ణదృష్టి బరపుచువచ్చెను. ఆతని వదనమున వ్యంగ్యపూర్ణమృదుహాసరేఖలు పర్విడుచుండెను.

రాజసింహాసనపు వెనుకతట్టుననున్న మొఖమల్ పట్టుతెర తొలగెను. చోబుదారు లిరువురువెండి కఱ్ఱల హస్తములదాల్చి సింహాసనమున కిరువైపుల నిల్చిరి. మహారాజాగమనము సూచితమయ్యెను. ప్రజలందఱు కలకలముమాని సర్దుకొని కూర్చుండిరి. ఒకసారి యెల్లెడల నిశ్శబ్దత నివ్వటిల్లెను.

మరల తెర తొలగినది. ముప్పదిసంవత్సరముల సుందరపురుషుడు సింహాసనముదగ్గరకు మందగమనమున రాజఠీవి మెఱయ రాసాగెను. ధగద్ధగాయమాన వస్త్రములు, వజ్రవైడూర్య స్థాపిత భూషణములు నాతని కెంతయు శోభ గూర్చుచుండెను. అతడే మహారాజు. సభాచారానుసారముగ నెల్లరులేచి, జోహారు లర్పించిరి. మహారాజు ప్రణామములకు బ్రతిగా శిరఃకంపనమొనర్చి, ఠీవి మెరయ గద్దెపై విరాజమానుడయ్యెను.

సింహాసనమునకు కుడివైపున నొక వృద్ధసజ్జనుడు కూరుచుండియుండెను. ఆతని యాననమున ననుభవశీలత, విద్వత్తత ప్రకటములగుచుండెను. కొలది సేపటివరకు నేరును మాటాడలేదు. మహారాజావృద్ధునితో నేదో మందస్వరమున నుడివెను. ఆవృద్ధుడు మంత్రి. అతడులేచి యువకునిదెస వీక్షించి, 'మోహానలాల్' అని పిలిచెను. యువకుడులేచి 'ప్రభూ!' అనెను. 'మహారాజుగారు నిన్ను వీక్షింపగోరుచున్నారు. ఎదుటికి రమ్ము.' అనెను మంత్రి. యువకుడు తన కట్టిన పుట్టముల సవరించుకొని, వినయనిర్భరభావమున నెమ్మదినెమ్మదిగా సింహాసనాభిముఖుడై చనెను. ప్రభువునకు ప్రణామమొనర్చి, వినయవిధేయతలతో చేతులు జోడించి, నిలువబడెను. మహారాజొకమారు విమర్శనాదృష్టితో నఖశిఖపర్యంతము విలోకించి, మోమున నానందరేఖలు విరాజిల్ల, 'ఈ యువకునిగాంచి చాల సంతుష్టుడనైతిని. మోహన్‌లాల్! నీవొక సత్కవివని వినుటకెంతయు సంతసమైనది. మంచిది. ఏదీ నీరచన మాకు వినిపింపు' మనెను.

మోహనుడేమియు సమాధానమొసగలేదు. ఆతడు జేబులోనుండి నెమ్మదిగా, గంభీరముగా నొకచిన్ని పొత్తమును వెలువరించెను. వ్రేళులుకొలదిగ కంపింపజొచ్చినవి. పుస్తకమును విప్పెను. ఒక వీక్షణము రాజకవి దెసబరపి, తన కవనము విన్పింపమొదలిడెను. ఆతడు మందస్వరమున చదువసాగెను. క్రమక్రమముగా నాతనిస్వరము గంభీరమును, ఉన్నతమునయ్యెను. కవిత్వభావములతో నిమ్నోన్నతులనందెను. కరములు చలింపజొచ్చెను. తన్నుతామరచిపోయెను. బాహ్యప్రపంచమునే విస్మరించెను. సమర్థుడగు నొక యేలికయెదుట నుంటిననియే మరచెను. గొప్ప బిరుదుమగలగు ప్రభువులు, ధనవంతులు, పండితులు, నుద్యోగులు తనచుట్టు నున్నారనియే యెరుగడు. మంత్రముగ్ధులవలె నెల్లరు నాతని కవిత్వమును వినుచుండిరి. ఆ స్థానకవియు నాతని దదేకదృష్టితో జూచుచు, నేకాగ్రభావమున నాతని కవిత్వాకర్షణమున తల్లీనుడైపోయెను. కవిత్వము

ముగిసినది. యువకకవికి తన పరిస్థితిజ్ఞానము కలిగినది. అతఁడు పునఃవినయ గాంభీర్యములు దాల్చెను. ఇటు శ్రోతల నిద్రమబ్బును విడిపోయెను.

సభాసదులందఱు 'ఆహాహా! శేభాష్!' అని బాలకవి నుగ్గడింపజొచ్చిరి. మహీపాలుడును కవిత్వము చాల మనోహరముగను, మధురముగనున్నదని పొగడెను. ఇందలి ప్రశంసావాక్యములును యువకుని వదనమున కించిన్మాత్రమైన ప్రసన్నతాగర్వముల గొనిరాజాలకపోయెను. కవిమోము యథాపూర్వకముగా గంభీరముగను, కల్పనాశూన్యముగనుండెను. ఆస్థాన కవిచంద్రుడును శిరమువంచి నిశ్శబ్దముగ గూరుచుండెను. అతని నోటినుండి యువకుని కవిత్వవిషయమై యొక ప్రశంసావాక్యమైన వెలువడనేలేదు. ఆకస్మికముగా భూపతి రాజకవినిచూచి, 'చెప్పుడు, కవీశ్వరా! ఈ యువకుని కవనమెట్లున్న'దని ప్రశ్నించెను. కవి తల పైకెత్తి యొకనిమేషమేదియో యోచించి, 'కవిత్వమంత చెడ్డదికా'దని సమాధాన మిచ్చెను.

మహారాజు వదనమున నొక లేజిరునగవు ద్యోతకమయ్యెను. ఇతరసభ్యులును కవీశ్వరుని ప్రత్యుత్తరమునకు మందహాసమొనర్చిరి. అందరు గుసగుసలాడజొచ్చిరి. రాజకవి మండిపడుచున్నాడని యొకడును, రాజసమక్షమున నన్యునెట్లు ప్రశంసించునని యొకడును, అతడు పొగడకుండుట కీర్ష్యదక్క వేరేమున్నదని యొకడు నీవిధముగా భిన్నభిన్నములుగా గుసగుసలాడజొచ్చిరి.

కాని, మోహనలాల్ రాజకవి వాక్యములు వినగానే వికాసమునందెను. చిరపరిశ్రమకు ఫలితము దక్కినదని యాతడెంతయు సంతుష్టాంతరంగుడై యొక దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచెను. మహారాజునకు ప్రణామిల్లి మెల్లమెల్లగా తనస్థానమున విశ్రమించెను.

౨

ఆస్థానకవి పండిత చండీప్రసాదప్రవీణుడు కావ్యచూడామణి తనభవనమున గూర్చుండెను. భోజన సమయమైనది. కాని, యాతడేమియో విచారమున మునిగిపోయెను. భోజనమొనర్పవలెనను స్మృతియే యాతని కున్నట్లు కాన్పింపదు. అప్పుడాతని కుమారుడు, పదునెనిమిది వత్సరముల ప్రాయమువాడు. తండ్రికడకువచ్చి 'నాన్నగారూ! లేవండి భోజనానికి' అన్నాడు.

'నేడు నేను భోజనముచేయను'.

'ఏఁ?'

'నా కాకలిలేదు'.

'ఏమి? ఒంట్లో బాగాలేదా?'

'కాదు. ఏమో! ఆకలిలేదు'.

పుత్రుడు వెడలిపోయెను. వెంటనే, యాతనిభార్య వచ్చినది.

'ఏమండీ! భోజనముచేయనన్నారుటయేం?' అన్నది.

ప్రవీణుడు నిట్టూర్చి, 'ఏమని చెప్పను!' అన్నాడు.

'సంగతేమిటో చెప్పుదురూ'

'నేడొక కుఱ్ఱవానిముందు మహారాజు నన్నవమానపరచినాడు'

'ఎట్లు?'

నీ జానికి కవి యెవరు ?

‘ ఒక యువకకవి యెటనుండియో వచ్చిపడినాడు. అతడు తనకవిత్వమును మహారాజునకు విన్పించెను. రచన మంచిదే. కాని రాజిచ్చిన బహూకృతిమాత్ర మనుచితము ’.

‘ ఇంతకీ యతని యదృష్టము ! ఇందులో మీ కవమానమేమున్నది ?’

‘ నీకేమి తెలియును ? నాకు దుర్భరావమానమే జరిగినది. నేనెంతెంతో రచనలు వ్రాసితిని. అందు నాహృదయమెల్ల నుంచితిని. కాని రాజింత బహుమానమెన్నడు నీయలేదు. దీనితో సరిపోయినదా ? ఆతని కాస్థాన కవీశ్వరోద్యోగమిచ్చి సత్కరించినాడు. తనకు సన్నిహిత మొనర్చుకొనినాడు ’.

‘ పోనీలెండి ! ఇంతమాత్రమున మీయైశ్వర్యము కించిత్తైన నాతడు తీసికోలేదుగదా !’

‘ ఆడవాళ్లకు ఈ విషయాలు తెలియవు. ఒక్కరచనకే యాతనికింత వైభవముకలిగినది. ఉచితానుచిత జ్ఞానము వీడి రా జాతనిని నాయెదుటనే యింతసన్మానము చేసినపుడు, భవితవ్య మెట్లున్నదో యెవ్వరెరుగుదురు ? ’

‘ ఎప్పుడో యేదో రానున్నదని యిప్పటినుండియు మన సేల పాడుచేసికోవలయును ; పదండి - భోజనానికి లేవండి. ’

‘ ఏంభోజనము పోదూ ! - ఈ అసమర్థుఁడగు అంబికాప్రసాదుఁడు (కొడుకు) ఏనాటికేనాపనికివస్తేనా తర్వాత రాజకవికాగలడని యాశించితిని. ఇపుడు నాయనంతరమువరకెందుకు ? నేనుండగానే యన్యవ్యక్తి యొకడు నాస్థాన మాక్రమించినాడు. ఇంతకంటె దౌర్భాగ్యమింకేమున్నది ; ’

‘ ఇపుడు మనప్రసాదు మంచి, సరళకవిత్వము వ్రాయనేర్చినాడని మీరేకాదా ఆమధ్యనన్నారు ? ’

‘ నిరంతరకృషిచేసిన ఫలించును. కాని వాని కందుమనసే లేదు. ’

‘ ఇపుడు వాని వయస్సెంత ? కుఱ్ఱవాడు - పెద్దవాడయినకొలది కావలసినంత మనస్సుంచి కృషి చేయగలడు. ’

‘ అప్పుడే యెక్కడ పెద్దవాడగుట ? 25 సంవత్సరాలైనా రావలె. ’

‘ ఏడు సంవత్సరాలనాటికి పరిపూర్ణుడుకాలేక పోతాడా ; ఏడుసంవత్సరములకు యుగమే మారి పోవును. ’

‘ యుగముకాదు - రాయి తలక్రిందైపోవును. ఇప్పటినుండి ప్రయత్నము చేయలేకపోయిన ఏడు సంవత్సరములకు గాదు - పదునాల్గువత్సరాలకైనా వాడిట్లే యుండగలడు ’

‘ సరేలెండి ! ఇప్పటికీమాటలు విడవండి - భోజనానికి పదండి. భవిష్యత్తునకు విచారిస్తే ప్రయోజన మేమిటి ? ఎవరియోగమూ ఎవరూ హరించలేరు. ’

ఏలాగుననైననేమి, ఆమెయాతని బ్రతిమాలి యోదార్చి భుజింపజేసినది. భోజనానంతరము ప్రవీణుడు కావ్యరచన మొదలిడెను. ఎటులైన మధురతర కవిత్వరచన మొనర్చి, రాజహృదయము చూరగొన దృఢసంకల్పుడయ్యెను. ఏవిధాననైన తనయభ్యున్నతికి వేఁపురుగైన యువకుని తన పథమునుండి తొలగింపవలయునని గట్టి పట్టు పట్టినాడు. లేనిచో నాయువకుడు ప్రభుహృదయముపై నధికారము చలాయించినచో, రాజోద్యోగము నుండి తాను చేతులు కడిగికోవలసి వచ్చునని యాతని భయము.

3

రాత్రి యెనిమిదిగంటలు దాటినది. అంతఃపురమున రాజుగారి శయ్యామందిర మత్యంతశోభాయమానముగ నున్నది. ప్రభువు మెఖమల్ పర్యంకమున పరుండెను. ఎదుట నమూల్యరత్నకంబళములపై సుందర స్త్రీలు కూర్చుండి మధురముగ వీణవాయించుచుండెరి. మహారాజున కటుదృష్టియే లేదు. అతడేదియో చింతానిమగ్నుడై యుండెను. ఆసమయమున నొకసేవకు డరుగుదెంచి, ‘ మహాప్రభూ! ప్రవీణుడుగారు తమ దర్శనమపేక్షించుచు నావల వేచియున్నారు. ’ ప్రభువు కొంచె మదిరిపడినాడు.

‘ ఏమంటివి! ప్రవీణుడుగారు నన్ను చూడగోరుచున్నారనియా ?’ ‘ అవును ప్రభూ !’ అన్నాడు సేవకుడు. రాజు కొంతదనుక నాలోచనమునపడెను. ‘ మంచిది రానిమ్ము ’. అన్నాడెట్టకేలకు. సేవకుడరుగగానే, ఆతడు హస్తసంజ్ఞ యొనర్పగా గాయనీగణము పాటనిలిపి, నిష్క్రమించిరి. త్వరలోనే ప్రవీణుడు లోనికేతెంచెను. వినమ్రభావమున ప్రణామ మొనర్చెను. వినయగౌరవ పురస్సరముగా రాజుముందు నిలచెను.

రాజు చిరునగవున——

‘ ప్రవీణజీ! ఏమి విశేషములు ’. అన్నాడు.

‘ విశేషములకేమున్నది. ప్రభూ! నేడొక రచనవ్రాసితిని. ప్రభువులకు విన్పించుదనుక మనసొప్పలేదు. ఏలినవారికి మనోరంజక సమయమిదే...’

‘ అగునగును. అభ్యంతరమేమియు లేదు. విన్పింపుడు ’.

ప్రవీణుడు కవిత్వము విన్పింపజొచ్చెను. నరపతి నిశ్శబ్దముగా నాకర్ణించుచుండెను. కవితారచన కడుమనోజ్ఞముగానున్నది. మహారాజతి ప్రసన్నుడయ్యెను. కవిత్వ పఠనానంతరమున రాజు సంతుష్టభావమున కవిదెస చూచెను.

‘ ప్రవీణజీ! తమరు నేడు అపూర్వ చమత్కారపూర్ణమగు కవిత నల్లినారు ’.

‘ ఇదంతయు మహాప్రభువుల యనుగ్రహజనితమే. ఏబదియవపడి దాటినది. వార్ధక్య మావరించినది. కాని, యేదియో కొలదివ్రాసి, పఠింపగల్గుచున్నాను. నాతో పోటీగా వ్రాయువారీ చుట్టుపట్ల నాలుగయిదు రాజ్యములలో నుండబోరు ’.

మహారాజు మందహాసమొనర్చెను. ‘ ఇందులకు సందేహమేమీ లే ’దన్నాడు

‘ కాని, ప్రభువువారు నాలో నేలోపముగాంచినారో తెలియదు. నేనుండగానే యొక బుడుతని నియమించినారు. ప్రభువులయాజ్ఞలు మన్నించుటలో నేనసమర్థుడనని భావించినారేమో తెలియదు ’.

‘ ప్రవీణజీ! అటుల నెంతమాత్రము భావింపకుడు. గుణమున్నయెడ నాదరముచూపుట యుచితము ’.

‘ అది సరియే ప్రభూ! కాని, గుణగ్రహణ పారీణత్వమునను ఉచితజ్ఞత యుండవలయును ’.

ప్రభువు కనుబొమలు కొలదిగ ముడివడెను.

‘ అయితే కవిగారు! నేననుచితముగా గుణరహితుని కుద్యోగ మొసగితినని నాపై నిందారోపణ మొనర్చుచున్నారా ?’

నృపతి యప్రసన్నతగాంచి, ప్రవీణునిహృదయము సంచలించిపోయెను. తొట్రుపడుచు నాతడు చేతులుజోడించి.

‘ఎంతమాట! అటులనుటకు నేను ధూర్తుడనుగాను. ప్రభువులవారి యౌదార్యమున కాయువకుడు తగడని మనవి’.

రేడత్యంతా సంతుష్టిభావమున, దీని యర్థమంతియే. కేవలము మాటల తికమకలుతప్ప’.

స్వార్థము మానవుని అంధీభూతునొనర్చుచున్నది. ప్రవీణునకా సమయాన నేదిపలికిన యుక్తమో, యేది యయుక్తమో యను పరిజ్ఞానమే శూన్యమైపోయినది. అతని చిత్తము స్వార్థాయత్తమైపోయినది. మహారాజుహృదయమున నెట్లో మోహనలాల్ నుండి మరలించియే తీరవలయునని యటమటించిపోయినాడు. ఈ వ్యాకులత, ఈ యావేగము నాతని మందునిగా నొనర్చివేసెను. మహారాజత్యంత కోపావిష్టుడగుటగాంచి, కవి తొట్రుపాటుతో, గద్గదికస్వరమున, ‘కాదు, ప్రభూ! నాయుద్దేశమెంతమాత్రము నదికాదు. నా చెప్పుటలో కొలదిగ వ్యత్యాసమున్నదంతియే. లోపములను ప్రభువులు మన్నించండి’. అనెను దీనముగా.

ప్రవీణుని హాస్యాస్పదవర్తనమునకు ప్రభువు నవ్వాపుకోలేకపోయెను. ఆతడుపకాలున నవ్వెను. ఆని నగవుగాంచి, కవిగుండెలు కుదుటబడినవి.

‘ఏమిచేయను, ప్రభూ! జరాభారమున సర్వేంద్రియములు పట్టుదప్పుచున్నవి. ఒకటియనబోయి, వేరొకటి పల్కుచున్నాను.’

ప్రభువు నవ్వుచు ‘ఇప్పుడేకదా, ప్రవీణజీ! ‘ఈ చుట్టుపట్టుల నాతో సమానముగా నెవరును కవిత నల్లలేరన్నారు.’ అనెను.

‘అవును దేవా! నేనిప్పుడును ఘంటాపథముగ నట్లు చెప్పగలను. కవిత్వవిషయమున నాబుద్ధి సునిశితమైనదే కాని, సాధారణసంభాషణ సమయమున భ్రమియవచ్చును.’

‘ఎవరక్కడ! మోహనలాల్ నొకపరి పిలువుము. కవిగారూ! మోహనలాల్ కూడ మీసుందర కవిత్వమును వినవలెనని కోరుచున్నాను.’

సేవకుడొకడు మోహనలాలుని పిలువనేగెను. ఆయువకుడా ప్రాంతమునకు గ్రొత్తయగుటచే, రాజప్రాసాదప్రాంతముననె యొకబస నాతనికిచ్చినారు. మోహనలాలుని రాజుపిల్వనంపుటకు ప్రవీణుడెంతయు కుతకుతలాడిపోయెను. కాని, పాపమాతడేమి చేయగలడు. నిశ్శబ్దముగా నిలిచిపోయెను. కాని కొలదిసేపు మనమున నేమో యోచించెను. ఎట్టకేలకు ధైర్యమూని, ‘సరే, రానిమ్ము. కవిత్వమున నిదేయని యాతనికి సుబోధమగును.’ అనుకొనెను: త్వరలోనే మోహన్‌లాల్ అచటికివచ్చెను. ఆతడు వచ్చినదే తడవుగ మహారాజు, ‘అరేభాయి! మోహనా! చూడు! ప్రవీణజీ యెంతమధురకవిత వ్రాసినారో!’ అన్నాడు. ప్రవీణుడు ద్విగుణీకృతావేశముతో చదువ నారంభించెను. కవిత్వము వ్రాయువారీప్రాంతమున లేనేలేరు. ‘పిట్టకొంచెము, కూతఘన’మని భావింపకున్నచో, ప్రవీణజీ శ్రీవారి సభాలంకారమని చెప్పగలను.’ అనెను మోహనలాల్.

ప్రవీణుడా వాక్యములెల్ల స్తబ్ధుడై వినెను. మోహనునినోట వెలువడినవి నిజముగా ప్రశంసాపూర్ణములో, లేక వ్యంగ్యమో గ్రహింపలేకపోయినా డాతడు ‘మోహనలాలేమనుచున్నాడో వినండి కవిజీ!’ అన్నాడు. రాజు. ‘నేను చెప్పునదెల్ల పరిశుద్ధహృదయముతో పల్కుచున్నాను. ప్రవీణుడుగారి సేవలోనుండు శుభావసర

ప్రాప్తిగలుగుట నిక్కముగా నా సౌభాగ్యము. నే నాయన పాదపీఠముకడ కవిత్వము వ్రాయ నేర్చికొనెదను.' అన్నాడు మోహనలాల్.

మహారాజు ప్రవీణుని వైపాకరహాస్య పూర్ణదృష్టినిబరపెను. చూచితివా! నీయెడ మోహనున కెంతో సమున్నతభావమో! మరి నీకో? ఆతనియెడ నెంత యీర్ష్యాభావమో! అను భావములందిమిడియుండెను. ప్రవీణుడీవిలోకనా తాత్పర్యము గ్రహించెను. అతడు మర్మోపహతుడయ్యెను. నయనము లధోముఖము లయ్యెను. ఆతని హృదయవ్యథయనంతము. ఇపుడును మోహనుని మ్రోల తనకు పరాజయమేయని యెంచెను. మహారాజు దృష్టి మోహనుని విజయమును, ప్రవీణుని పరాజయమును ప్రకటీకృత మొనర్చుచునేయున్నది.

('హిందీనుండి అనువాదము')

విక్రమాబ్దము

శ్రీకరమైన లక్ష్మియును, శ్రీలనొసంగెడు నీళ, భూములున్
శ్రీకరలోలుఁడై జగము నేమముఁగోరెడు శేషశాయికిన్
శ్రీకరులౌ త్రిదేవులును సేవలు భక్తితొ సల్పుచుండగాన్
శ్రీకరమౌనుగాక! భువి, శ్రీలతొనొప్పను విక్రమందునన్.

విక్రమాబ్దమున జగము సక్రమముగ
తనర పాడిపంటలతోడ దనిసి దనిసి
యీతి బాధలుసర్వము నెగిరిపోయి
హాయినొందునుగాత! యీ ఆర్యభూమి.

వీరపుత్రుల గన్నట్టి భరతమాత
దాస్యశృంఖముఁ దెగగొట్టు ధైర్యమిచ్చు
భరతసుతులకు స్వాతంత్ర్యపదముజూపి
విజయలక్ష్మినిఁ జేపట్టు వీరవరులఁ
బావనముఁజేయు విక్రమాబ్దంబు నేడు.

ఆంధ్రరాష్ట్రంబు మనదైన యాంధ్రభాష
మనకు ప్రత్యేకముగఁజేయ పాటుపడఁగ
శక్తినొసఁగియు నెటువంటి జంకులేక
ధైర్యమిచ్చు నీ విక్రమాబ్దంబు నేడు.

శ్రీ ఘ. రేమండ కృష్ణమూర్తి.